

ПРОЛОГ

Сиджу, прикутий кайданками до столу, і думаю:

*«Якби не заборона,
Я про свою в'язницю розповів би
Таке, що і найлегше слово в тебе
Пошарпало б, як бороною, душу...»².*

Охоронець стовбичить біля дверей, спостерігаючи за мною, наче очікує чогось.

Входить Джозеф Колборн. Він уже сивіє, йому майже п'ятдесят. Це так дивно — що кілька тижнів бачити, як він постарішав, а він старішає отак-от, що кілька тижнів, упродовж уже десяти років. Колборн сідає навпроти мене, схрещує руки на грудях і каже:

— Олівере...

— Джо...

— Чув, що слухання щодо умовно-дострокового звільнення пройшло на твою користь. Вітаю.

— Я б подякував, якби вирішив, що ви це всерйоз.

— Ти ж знаєш, я вважаю, що тобі тут не місце.

— Але це не означає, що ви вважаєте мене невинуватим.

— Ні, — Колборн зітхає, кидає погляд на годинник — той самий, що його він носив, коли ми щойно познайомилися, — з таким виглядом, наче йому зі мною вже стало нудно.

— То нащо ви тут? — питаю я. — Невже з тієї самої осоружної причини?

Його брови перетворюються на пряму темну лінію.

— «Осоружної»?.. Хай йому грець! Просто «набридлої» сказати не можна?

— Ну, ви ж знаєте: можна забрати хлопа з театру...

Він хитає головою, роздратовано й потішено водночас.

— Ну й добре... — починаю я і роблю паузу.

— Що «ну й добре»?

— Шибениця — то добре. А кому добре? Тому, хто зробив погано³, — озиваюся, поклавши собі заслужити його роздратування. — Нащо ви тут? Могли б уже й збагнути, що я нічого вам не розповім.

— Та власне... — каже він, — гадаю, цього разу я таки змушу тебе передумати.

Трохи виструнчуюся на своєму стільці.

— Це ж яким чином?

— Я йду з поліції. Продався, зголосився на посаду в приватній охоронній фірмі. Треба подбати про освіту моїх малих.

Якусь мить я просто витріщаюся на нього. Я завжди уявляв був, що Колборна радше доведеться приспати, наче старого лютого пса, ніж він зголоситься полишити крісло шефа поліції.

— І з якого доброго дива це раптом має мене переконати? — цікавлюся я.

— Усе, що ти розкажеш, залишиться виключно між нами.

— То нащо тоді мені взагалі щось розповідати?

Він знову зітхає, і зморшки на його обличчі глибшають.

— Олівере, мені відтепер начхати на все це — злочини, покарання... Хтось відбув свій реченець — ну й добре, у нашій роботі навіть таке задоволення рідко випадає. Але я не хочу, розпрощавшись із одностроєм, змарнувати ще бозна-скільки часу на спроби второпати, що ж насправді сталося тоді, десять років тому.

Спершу я нічого не кажу. Сама ідея нівроку, але віри я не йму. Роззираюся на похмурі стіни зі шлакоблоку, на крихітні чорні камери, що блимають на мене з кожного кута, на охоронця, що випнув нижню щелепу...

Заплющуюся, глибоко вдихаю і уявляю собі свіжість весняного Іллінойсу. Як воно буде — вийти на волю, коли третину власного життя ти задихався у притхлій в'язничній камері?

Видихаю, розплющую очі. Колборн пильно за мною спостерігає.

² Вільям Шекспір, «Гамлет», тут і далі цитовано за перекладом Г. Кочура.

³ Там само.

— Не знаю, — кажу я. — Я все одно вийду звідси. І не хочу наражатися на ризик знову опинитися за ґратами. Може, краще не будити лихо...

Він нервово тарабанить пальцями по столу.

— А скажи-но мені... — каже Колборн. — Чи траплялося тобі отак-от лежати в камері й витріщатися в стелю, намагаючись зрозуміти, як ти взагалі тут опинився? Ще й заснути не вдається, тому що постійно прокручуєш у голові той самий день?

— У мене так щоночі, — відповідаю без тіні іронії. — Але є одна відмінність, Джо. Для вас це був усього один день, а потім усе пішло як зазвичай. А для нас це був день, за яким потягнулися всі ті, наступні дні... — я подаюся вперед, зіпершись на лікті, так що моє обличчя опиняється лише за кілька сантиметрів від його, і тепер, навіть коли я стишую голос, Колборн усе одно чує кожне моє слово. — Мабуть, воно вас живцем жере — те, що ви так і не дізналися. Так і не дізналися хто, так і не дізналися як, так і не дізналися чому. Але ж ви і його не знали...

На обличчі в Колборна тепер дивний, якийсь хворобливий вираз — наче я раптом перетворився на невимовно огидне й моторошне водночас чудовисько.

— Ти весь цей час зберігав свої таємниці, — каже він. — Від такого й збожеволіти можна. Нащо тобі це?

— Бо я так хотів.

— Що, і досі хочеш?

Серце моє важко сіпається в грудях. Так, таємниці важчі за свинець.

Відкидаюся на спинку стільця. Охоронець байдужо спостерігає за нами, наче ми — двоє незнайомців, що теревенять іноземною мовою, і наша розмова далека й неважлива. Я думаю про інших. Тих, що колись були нами. Ми робили паскудні речі, але так було треба... чи то принаймні тоді так здавалося. Зараз, багато років по тому, я вже цього не певен, але не знаю, чи зможу я все це пояснити Колборнові, чи вдасться мені розтлумачити йому всі перипетії і той фінальний ексод⁴?

⁴ Ексод — в античному театрі заключна частина трагедії, урочистий відхід акторів зі сцени.

Вдивляюся в його відкрите спокійне обличчя, у сірі очі — тепер у павутинні зморщок, але такі ж чисті та яскраві, як завжди.

— Гарзд, — кажу я. — Я розповім. Але мусите дещо затямити.

Колборн сидить незрушно.

— Я тебе слухаю.

— По-перше, розповім я вам усе лише після того, як звідси вийду. По-друге, моя розповідь не матиме жодних наслідків ані для мене, ані для когось іншого — двічі за один і той самий злочин до відповідальності не притягують. І нарешті, це аж ніяк не спроба перепросити.

Я чекаю бодай на якусь відповідь, на кивок чи репліку, але він просто дивиться на мене, мовчазний і незрушний, як сфінкс.

— То що, Джо? — питаю я. — Згодні?

Мене обдаровують короткою зимною посмішкою.

— Мабуть, що так.

СЦЕНА ПЕРША

Час дії: вересень 1997 року, мій четвертий випускний курс у класичній академії Деллекера.

Місце дії: Броудвотер, Іллінойс, маленьке, майже незначуще містечко. Надворі й досі тепла осінь.

Входять актори. Нас тоді було семеро — семеро юних талантів, на яких чекало неосяжне видатне майбутнє, хоча на той час ми не бачили далі, ніж розгорнуті в нас перед носом книги. Нас завжди оточували книжки, слова, поезія, усі шалені пристрасті цього світу, оправлені в шкіру й велень⁵. (Почасти все сталося саме через це.) Бібліотека Замку була просторою восьмикутною залою з книжковими полицями вздовж стін. Уся вона була захаращена розкішними старовинними меблями.

⁵ Один з різновидів пергаменту.

Тут завжди було заколисливо тепло завдяки чималенькому каміну, в якому майже постійно палало полум'я — байдуже, яка температура була надворі.

Годинник на камінній полиці видзвонив північ, і всі ми по черзі стрепенулися — наче ожили сім статуй.

— *Тепер за північ*⁶, — промовив Річард. Він сидів у найбільшому фотелі, ніби на троні, — витягнувши довгі ноги й умоствивши ступні на камінні ґратки. Три роки, упродовж яких він грав виключно королів та імператорів, привчили його сидіти так на будь-якому стільці, байдуже, на сцені чи поза нею. — А завтра о восьмій годині нам судилося безсмертя... — він із виляском згорнув книжку.

Мередіт, яка, наче кішка, скрутилася на одному кінці канапи (я сам, що той пес, розлігся на іншому), поцікавилася, граючи довгим темно-рудим локоном:

— Куди це ти?

РІЧАРД: *Стомившись працею, чекаю ночі,
Щоб любий сон у ліжку віднайти*⁷.

ФІЛІППА: Тільки не починай.

РІЧАРД: Та вставати ж рано, і все таке.

АЛЕКСАНДР: Ти диви, наче йому не байдуже.

Рен, яка, по-турецькому схрестивши ноги, влаштувалася на подушці біля каміна й не звертала уваги на шпигання інших, спитала:

— Усі вже вибрали свої фрагменти? Я щось ніяк не вирішу.

Я: А може, Ізабеллу? У тебе чудова Ізабелла.

МЕРЕДІТ: «Міра...» — це комедія, бовдуре. А в нас прослуховування на «Цезаря».

— Не розумію, нащо нам узагалі ті прослуховування... — Александр, який згорбився за столом у темній глибині зали, потягнувся за пляшкою скотча, що стояла обіч його ліктя. Він наново наповнив власний келих, зробив великий ковток і скривився, дивлячись на нас. — Та я б хоч зараз розподілив усі ролі цієї бісової п'єси.

⁶ Вільям Шекспір, «Міра за міру», тут і далі цитовано за перекладом Д. Білоуса.

⁷ Вільям Шекспір, «Сонет 27», цитовано за перекладом Д. Паламарчука.

— Це ж як? — спитав я. — Я от ніколи не знаю наперед, ким буду.

— Це тому, що тобі завжди дають роль в останню чергу, — відповів Річард. — Отримуєш що залишилося.

— Ой-йой, — несхвально озвалася Мередіт. — То хто ми сьогодні — Рідненький Річард чи Дикий Дік?

— Не зважай на нього, Олівере, — втрутився Джеймс.

Він сидів самотою в найдальшому куті, не вважаючи за потрібне відволікатися від записника. Джеймс завжди був найсерйознішим зі студентів нашого курсу, і саме це (можливо) пояснювало, чому він також був найкращим актором і (певна річ) його ніхто за це не зневажав.

— От, — Александр витяг з кишені зіжмаканий стос десяток, розрівняв їх і тепер перераховував на столі. — Тут п'ятдесят доларів.

— І нащо? — поцікавилася Мередіт. — Хочеш приватний танець?

— А ти що, тренуєшся на майбутнє?

— Поцілуй мене в дупу.

— Попроси як годиться.

— То за що п'ятдесят баксів? — спитав я, щоб перепинити їх. Мередіт з Александром завжди були найчорноротішими з нас усіх, і перелихословити іншого для кожного з них було предметом якоїсь збоченої гордості. Лише дай їм волю — гиркатимуться всеньку ніч.

Александр постукав по стосу десяток довгим пальцем.

— Закладаюся на п'ятдесят баксів, що просто зараз визначу, хто кого гратиме, і не помилюся.

Ми п'ятеро зацікавлено зирнулися. Рен і надалі супилася, дивлячись у полум'я каміна.

— Гарзд, послухаємо, — втомлено зітхнувши, промовила Філіппа, наче цікавість нарешті взяла над нею гору.

Александр відкинув з обличчя норовливі чорні кучері й почав:

— Ну, Річард без варіантів буде Цезарем.

— Це тому, що всі ми потайки мріємо його закатрупити? — поцікавився Джеймс.

Річард звів темну брову.

— *Et tu, Brute?*⁸

— *Sic semper tyrannis*, — озвався Джеймс, ручкою, наче кинджалом, чиргикнувши по горлу. — Так завжди стається з тиранами.

Александр указав спочатку на одного, потім на іншого.

— Отож-бо, — промовив він. — Джеймс буде Брутом, бо він завжди грає хороших хлопців, а я буду Кассієм, тому що завжди граю поганців. Річард і Рен не можуть бути подружжям, тому що це вийде просто збочення якоесь, отже, Рен буде Порцією, Мередіт — Кальпурнією, а ти, Піп, у нас знову трагедії.

Філіппі, роль якій було підібрати складніше, ніж Мередіт (фам фаталь) або Рен (інженю), доводилося перебиратися в чоловіка, коли в нас завершувалися пристойні жіночі ролі — а в шекспірівському театрі таке траплялося часто-густо.

— Краще вбийте мене, — озвалася вона.

— Зачекай, — втрутився я, наочно підтверджуючи Річардову теорію щодо того, що під час розподілу ролей мені завжди залишаються самі вишкребки. — А я ж тоді хто?

Александр, ледь примружившись, якийсь час роздивлявся мене. Потім провів кінчиком язика по зубах.

— Можливо, Октавій, — вирішив він нарешті. — Антонія тобі не дадуть — тільки не ображайся, але ти просто недостатньо показний. Антонієм у нас буде цей набрида з третього курсу... ну, як його?

ФІЛІППА: Річард Другий?

РІЧАРД: Ну дуже смішно. Ні. Колін Гайленд.

— Просто супер, — я знову вступився в текст «Перікла», який передивлявся, здається, уже всоте. Я й близько не був таким обдарованим, як вони, а тому, схоже, мені судилося довіку грати другорядні ролі в чужих історіях. Я вже бо-зна-скільки разів питав був себе: це мистецтво наслідує життя чи навпаки?

АЛЕКСАНДР: Ставлю п'ятдесят баксів, що ролі розподілять саме так. Хтось хоче побитися об заклад?

МЕРЕДІТ: Ні.

АЛЕКСАНДР: А чому ні?

ФІЛІППА: Тому що саме так усе й буде.

Річард реготнув і звівся з фотеля.

— Сподіваймося... — він рушив до дверей і дорогою зупинився, щоби вскубнути Джеймса за щоку. — *Принце, добраніч!*⁹

Джеймс відмахнувся від Річардової руки записником, відтак знову демонстративно сховався за ним. Мередіт луною розсміялася слідом за Річардом і промовила:

— *У гніві ти один з найгарячіших задирак в Італії!*¹⁰

— *Чума на ваші два роди!*¹¹ — пробурмотів Джеймс.

Мередіт потягнулася — з тихим, спокусливим стогоном — і підвелася з канапи.

— Спатусі? — поцікавився Річард.

— Так. Після Александрових слів усе це взагалі позбавлене жодного сенсу.

Книжки свої вона так і полишила розкиданими на низькому столику перед каміном, і там-таки — порожній келих з півмісяцем помади біля вінців.

— Добраніч, — промовила вона, не звертаючись ні до кого конкретно. — Хай Бог помагає.

Удвох вони зникли в коридорі.

Я потер очі, в яких від читання впродовж декількох годин поспіль уже починало неабияк пекти. Рен пожбурила книжку собі за спину, і я здригнувся, коли та гепнулася на канапу обіч мене.

РЕН: До біса все це!

АЛЕКСАНДР: Оце так бойовий настрої!

РЕН: Краще я просто читатиму Ізабеллу.

ФІЛІППА: Краще просто йди до ліжечка.

Рен повільно звелася, покліпала, щоб позбутися відбитку полум'я на рогівці.

— Либонь, лежатиму без сну всю ніч, повторюватиму монолог, — зізналася вона.

⁹ Вільям Шекспір, «Гамлет».

¹⁰ Вільям Шекспір, «Ромео і Джульєтта», тут і далі цитовано за перекладом І. Стешенко.

¹¹ Там само.

⁸ (лат.) І ти, Бруте?